

מבט על, גיליון 1017, 5 בפברואר 2018

כינוס המועצה המרכזית של אש"ף: מבוי סתום לצד הזדמנות אפשרית

קובי מיכאל

נאומו של יושב הרשות הפלסטינית עבאס כינוס המועצה המרכזית של אש"ף לא בישר שינוי ממשי במדיניות, הדוחה שימוש בטרור כאסטרטגיית פעולה (על שום פגיעתה באינטרסים הפלסטיניים) ודוגלת במאבק עממי ובדה-לגיטימציה של מדינת ישראל. אולם החלטות המועצה המרכזית בעקבות נאום עבאס מבטאות גישה לעומתית בולטת, מורת רוח וכעס כלפי ארצות הברית. צל כבד על אווירת הכינוס הטיל היעדרם של נציגי חמאס והג'האד האסלאמי, שהוזמנו אליו אך בחרו לא להגיע ותקפו בחריפות את עבאס על שימור הקשרים עם ישראל. ישראל אמנם יכולה למצות את החולשה הפלסטינית בטווח הזמן הקצר, להמשיך ולקבוע עובדות בשטח וליהנות מתחושת הישג או יתרון, אך בראייה לטווח הבינוני והרחוק עלולה עשויה למצוא עצמה נפסדת אם לא תקדם מדיניות שתאפשר מתווה של שתי מדינות.

ב-14 בינואר התכנסה המועצה המרכזית של אש"ף ברמאללה ושיאה היה בנאומו של היו"ר ונשיא הרשות הפלסטינית מחמוד עבאס. ביום המחרת קיבלה המועצה מספר החלטות, אותן ניתן לתרגם כהמלצות לוועד הפועל של אש"ף - הגוף הביצועי של הארגון. רוב החלטות המועצה היו ברוח המלצותיו של עבאס לחברי המועצה בנאומו ודומות להחלטות שהתקבלו כבר בעבר.

הנאום לא בישר שינוי ממשי במדיניותו של עבאס, הדוחה שימוש בטרור כאסטרטגיית פעולה (על שום פגיעתה באינטרסים הפלסטיניים) ודוגלת במאבק עממי ובדה-לגיטימציה של מדינת ישראל. למרות הרטוריקה החריפה שנקט, הכרזתו בדבר "מות" תהליך אוסלו והטענה כי הרשות הפלסטינית נדחקה למצב שבו אין לה סמכות שלטונית מעשית (גם אם לא השתמש במינוח "תחת כיבוש"), עבאס הותיר פתח למשא ומתן ונמנע מלאמץ הצעות של חברי מועצה בולטים, שקראו לנטוש את רעיון שתי המדינות לטובת מדינה אחת עם שוויון זכויות מלא לכל אזרחיה. עם זאת, עבאס הדגיש את העדפתו הברורה לחסות של הקהילה הבינלאומית, במתכונתה של קבוצת המדינות שהובילה את המשא ומתן להסכם הגרעין עם איראן ולהובלתה את התהליך המדיני, כתחליף לארצות הברית, שפסקה בעיניו להיות מתווך הוגן. עבאס אף יצא חוצץ נגד הממשל האמריקאי תוך הטחת עלבונות, בין היתר בשגריר דיוויד פרידמן ובשגרירה ניקי היילי. עוד הכריז כי בכוונתו להמשיך במאמצי הרשות להצטרף לשורה של ארגונים בינלאומיים ולפעול להכרה במדינה פלסטינית על ידי מועצת הביטחון.

בנאומו של עבאס בלט הנרטיב הפלסטיני המזהה את המפעל הציוני ואת מדינת ישראל כפרויקט קולוניאליסטי, פרי מזימה של המעצמות המערביות, שהוא בלתי לגיטימי ואין בו

כדי לאשר את הטענה בדבר הקשר הלאומי-היסטורי של העם היהודי לארץ ישראל. את כוונת הממשל האמריקאי להניח על סדר היום יוזמה לחידוש התהליך המדיני ולהסדר, שלהבנת הפלסטינים, דוחקת לשולי הדיון את נושא ירושלים וסוגיית הפליטים, הוא זיהה כהמשך של אותה מזימה ולכן דחה אותה מכל וכול. על רקע אכזבתו של עבאס מהממשל האמריקאי, מהתמיכה הרפה בעניין הפלסטיני מצד הקוורטט הערבי הסוני-הפרגמטי, וגם עקב הספקנות לגבי סיכויי ההצלחה של תהליך הפיוס בין פת"ח לחמאס, הוא מיקד את נאומו בסקירה שהיסטורית הסלקטיבית בעליל ובהצגת מורשת הישגיו כנשיא הרשות הפלסטינית ויו"ר אש"ף.

החלטות המועצה המרכזית בעקבות נאום עבאס מבטאות גישה לעומתית בולטת, מורת רוח וכעס. אולם, ספק אם הועד הפועל של אש"ף יאמץ את ההחלטות ויישמן ככתבן וכלשונן, כפי שקרה בעבר. לעבאס כיו"ר הועד הפועל, נתונה הסמכות לפעול ליישום ההחלטות בהתאם לנסיבות וסביר שגם הפעם לא ימהר ליישמן משום הסיכון שיש ביישומן לעתידה ולעצם שרידותה של הרשות הפלסטינית, שהמשך קיומה הוא אינטרס מובהק של עבאס ובכירי אש"ף הנמנים על תומכיו.

התסכול והכעס כלפי הממשל האמריקני ותפישתו כמוטה ואף עוין אך גוברים נוכח האפשרות שהקונגרס יעביר חוק לקיצוץ בתקציב הסיוע לרשות הפלסטינית בגין הפרשת התשלומים לאסירים הביטחוניים ולבני משפחותיהם (חוק טיילור פורס). בעת הזו, ומשנאשה ההנהגה הפלסטינית מארצות הברית ומהמדינות הערביות החשובות, תקוותה היחידה היא גיוס הקהילה הבינלאומית, ובפרט האיחוד האירופי, במטרה לצמצם את הנזקים הכספיים ולממש את ההכרה במדינה פלסטינית עצמאית בגבולות 67' שמזרח ירושלים בירתה. השינוי בעמדה האמריקנית בנוגע לסיוע הכספי, כבר בא לידי ביטוי בהחלטת הממשל האמריקאי על קיצוץ של כ-65 מיליון דולר מהסכום שאמור היה לעבור לרשות אונר"א ברבעון הקרוב. סביר שהקיצוץ ישפיע, בשלב ראשון, יותר על פעילות אונר"א מחוץ לשטחי הרשות הפלסטינית, אך בהמשך עלול יהיה לפגוע בפעילות הארגון גם בשטחי הרשות, אלא אם האיחוד האירופי ואחרים ישלימו את הפער שייווצר.

צל כבד על אווירת הכינוס הטיל היעדרם של נציגי חמאס והג'יהאד האסלאמי, שהוזמנו אליו אך בחרו לא להגיע ותקפו בחריפות את עבאס ואת הנהגת הרשות הפלסטינית על שימור הקשרים עם ישראל, בדגש על שיתוף הפעולה הביטחוני. התחושה המסתמנת היא מבוי סתום ביחסים בין פת"ח והרשות הפלסטינית לבין ארגוני האופוזיציה הפלסטיניים, לצד הידרדרות מתמשכת של מציאות החיים הקשה ברצועת עזה והתקבעות הבידול בין הרצועה לגדה המערבית.

נסיבות פנים-פלסטיניות אלה, לצד בחירת ההנהגה הפלסטינית להתנתק מהממשל האמריקני ולהעצים את הגישה העומתית, מחייבות את ישראל להבחנה אסטרטגית ברורה בין רצועת עזה, בה מתבססת ופועלת ישות מדינתית עוינת, לבין הגדה המערבית. הישות המדינתית החמאסית בעזה יכולה להיות עוינת ומתפקדת, המורתעת מפני שימוש בכוחה הצבאי נגד ישראל, או עוינת, כושלת ואלימה כלפי ישראל. האינטרס הישראלי הוא להבטיח את האפשרות הראשונה, שכן עימות אלים עלול יהיה לגרור את ישראל לכיבוש הרצועה מחדש לצורך מיטוט שלטון החמאס, ללא אלטרנטיבה סבירה נראית לעין, זולת ממשל צבאי

ישראלי על משמעויותיו ועלויותיו (ולא רק הכספיות) הנלוות. האפשרות של סיוע לחזרת הרשות הפלסטינית לשליטה מלאה ברצועת עזה וקידום שיקום הרצועה באמצעות הרשות ולא באמצעות החמאס, לא הייתה ריאלית גם בימיו הטובים יותר של תהליך הפיוס והיא עוד פחות ריאלית לאחר כינוס המועצה המרכזית במחצית ינואר 2018.

כדי להבטיח את האפשרות המועדפת לישראל ברצועת עזה, יש להכיר בעובדת קיומה של הרצועה כישות מדינתית ובחמאס כריבון, שמולו ניתן להתנהל במסגרת הבנות ושיתופי פעולה - שלא בהסכמים חתומים או הסדר קבע (הבלתי ניתנים להשגה), לצד שימור ההרתעה הצבאית. תכלית שיתוף הפעולה, האמור לבוא לידי ביטוי, בין היתר, בבניית תשתיות ובמתן היתרי עבודה בישראל באופן מבוקר, תהיה שיפור המציאות ההומניטרית באזור ושיקומו כדי לבסס את ההרתעה הצבאית ולצמצם את סיכון ההתלקחות האלימה. במסגרת זו יש לפעול גם לשינוי במנדט אונר"א וצמצומו לסיוע הומניטרי הכרחי בפרויקטים מוגדרים ומבוקרים, גם במחיר סיוע כספי משמעותי יותר, והעברת שאר הסמכויות לממשלת חמאס ברצועת עזה ללא תמיכה כספית.

בגדה המערבית תצטרך ישראל לגבש אסטרטגיה, שתושתת על הבנות בין ישראל לממשל האמריקאי והמחנה הערבי הסוני הפרגמטי בפרט מצרים, ירדן וערב הסעודית. בפני ישראל נקרתה הזדמנות אסטרטגית היסטורית, שספק אם תחזור: ממשל אמריקני אוהד, הנכון לשנות את כללי המשחק ולשחרר עצמו ממוסכמות שעלו בקנה אחד עם דרישות ההנהגה הפלסטינית, שהוצבו כתנאי לחידוש התהליך המדיני. לצדו ניצב המחנה הסוני הפרגמטי, שנכון לתמוך ביוזמה האמריקנית, אינו רואה בסוגיה הפלסטינית סוגיה עיקרית ומועדפת כבעבר ומבין את החשיבות שבחיזוק מחנה אזורי מול חתירתה של איראן להרחבת השפעתה האזורית ואיומי הטרור הג'יהאדי-סלפי.

עם זאת, המבוי הסתום שאליו נקלעה המערכת הפלסטינית אינו מיטיב עם האינטרסים האסטרטגיים של ישראל לאורך זמן. ישראל יכולה למצות את החולשה הפלסטינית בטווח הזמן הקצר, להמשיך ולקבוע עובדות בשטח וליהנות מתחושת הישג או יתרון, אך בראייה לטווח הבינוני והרחוק עלולה ישראל למצוא עצמה נפסדת בגין העול שיושת עליה ברצועת עזה והצורך לארגן מחדש את מנגנוני השליטה בגדה המערבית במקרה של קריסת הרשות הפלסטינית או כשלים עמוקים בתפקודה. בנוסף עלולה ישראל להעמיק את הפער בינה לבין מדינות אירופה ולהיקלע לעימותים מיותרים עם הממשל האמריקאי, שיבקש לרסנה, גם אם באופן אדיב וחברי יותר בהשוואה לממשל אובמה.

ההנהגה הישראלית נדרשת לכן לתרגם את הנכונות המוצהרת לקדם את פיתרון שתי מדינות הלאום למתווה מוגבל יותר, המשמר את האינטרסים החיוניים שלה לצד שימור האפשרות לממש רעיון זה, כשיאפשרו זאת הנסיבות. המהלך צריך להישען על הבנות עם הממשל האמריקני ועל הרחבת בסיס התמיכה של מנהיגי המחנה הסוני הפרגמטי. כל זאת, במטרה להעמיד את הפלסטינים בפני הברירה של קבלת הסדר ביניים ארוך טווח ומבוקר, במתכונת של מדינה פלסטינית בגבולות זמניים בהעדר כל אפשרות להסדר קבע בתנאים הפוליטיים הקיימים, או דחייתו - על כל המשתמע מכך ובכלל זאת הכרה בינלאומית בסרבנות הפלסטינית.